

Současný vývoj populace dropa velkého (*Otis tarda*) v České republice a v Rakousku

Rainer Raab¹ & Vlasta Škorpíková²

¹ Technisches Büro für Biologie, Quadenstraße 13, A-2322 Deutsch-Wagram, Austria; e-mail: rainer.raab@grosstrappe.at

² Lukov 44, Znojmo 669 02, e-mail: vlasta_skorpikova@volny.cz

Evropská populace dropa velkého obývá tři velké oblasti – Iberický poloostrov, střední Evropu a stepi Ukrajiny a Ruska. Zatímco populace z jihozápadní a východní Evropy jsou stále početné a stabilní, ve střední Evropě počty dropů výrazně poklesly; jak odkládají údaje z její západopanonské části zahrnující východní Rakousko, západní Maďarsko, jihozápadní Slovensko a jihovýchodní část ČR. V roce 1990 tu žilo cca 3500 dropů velkých, v r. 1996 bylo zjištěno pouze 129 ex.

V České republice hnízdí drop velký pravidelně do 90. let 20. st. Později byla dokladována pouze příležitostná zahnízdění: v r. 1996 u Borotic (2 juv.) a v r. 2006 u Hostěradic (1 juv.). Každoročně jsou však pozorováni jednotliví ptáci nebo menší hejna, většinou na jižní Moravě. Jedná se velmi pravděpodobně o jedince z dolnorakouské hnízdní populace. Třebaže příčiny vymizení hnízdní populace dropa v ČR jsou známy, nebyla přijata téměř žádná přiměřená opatření k nápravě. Důvodem je nízká míra zodpovědnosti, malý zájem a jiné priority státních organizací. Nasvědčí v sousedním Rakousku je přístup zcela opačný.

Rakouská populace dropa velkého poklesla ze 700–800 ex. v pol. 20. st. na cca 60 ex. na konci století. Do konce hnízdního období r. 2010 se opět zvýšila na 244–274 ex. Zajímavé je, že populační trendy jsou v jednotlivých sledovaných oblastech odlišné. Na Rauchenwarther Platte hnízdní populace v r. 2005 vymizela. V Marchfeldu byl mezi lety 1990 a 2006 zaznamenán obrovský pokles následovaný mírným nárůstem. Na Hanságu zůstává populace od r. 1990 víceméně stabilní, na Parndorfer Platte od r. 2007 roste. Nejvýraznější nárůst počtu dropů se týká rakouské části oblasti Heideboden a západního Weinviertlu po r. 1998.

Rakousko vyvíjí velké úsilí v ochraně a zvěštění biotopů dropa velkého, zaměřuje se na aktivní opatření v krajině a udržení velkých oblastí v režimu ne-intenzivního zemědělského obhospodařování. Velkým problémem jsou však elektrická vedení, příčina smrtelných úrazů dropů a hrozba č. 1 pro adultní i vztelné mladé ptáky, což všechna další ochranná opatření neutralizuje. Proto byl v r. 2005 v Rakousku odstartován projekt LIFE zacílený na zmenšení tohoto rizika. Hlavním cílem nového projektu LIFE+ je do r. 2015 aplikovat úspěšný model opatření pro dropa velkého ve všech čtyřech významných oblastech pro tento druh v Rakousku. Znamená to, že další kilometry elektrických vedení budou zakopány do země nebo označeny. To by mělo přispět k dalšímu dlouhodobému růstu početnosti rakouské, resp. celé západopanonské populace dropa velkého.

Rakouští dropi velcí přeletují nejen v rámci jednotlivých subpopulací v Rakousku, ale dochází tu i k výměně ptáků mezi subpopulacemi v Maďarsku, na Slovensku a v ČR. Důležitým přitom je i to, že cca 90 % těchto dropů tráví velkou část zimy v Rakousku a že snaha o obnovení populace dropa velkého v ČR závisí na ptácích z Rakouska. Rakouský projekt LIFE+ „Přehraniční ochrana dropa velkého v Rakousku – pokračování“ je proto zacílen na zvýšení účinnosti přehraničních opatření v Rakousku, Maďarsku, na Slovensku i v České republice koordinací ochranných aktivit a optimální komunikací.

Plenární přednáška

Mýty a pravda (?) o kukačce: od Aristotela po spektrofotometrii

Tomáš Grim

Katedra zoologie a Ornitologická laboratoř, PFF UP v Olomouci, tř. Svobody 26, Olomouc, 771 46; e-mail: tomas.grim@upol.cz

„Macešské“ chování kukačky obecně fascinovalo přírodovědce i laiky od dávnověku. Vždyť jen málo ptáčích druhů (cca 1 %) se nikdy nestará o potomstvo a vždy je svěříje do cizí péče. Ačkoli se o hnízdním parazitismu kukačky zmiňuje už Aristoteles, většina tradovaných poznatků o tomto ptáku byly „mylné předsudky a domněnky“, jak poznamenal před sto lety K. Kněžourek. Drtivá většina toho, co o kukaččím životě víme, byla vyváděna až v posledních desetiletích. V tomto přehledovém referátu budu na příkladu výzkumu kukačky ilustrovat několik důležitých témat obecnějšího významu. Většina tradovaných bludů o kukačce byla důsledkem toho, že „klasikové“ se místo terénního bádání věnovali často jen salonním úvahám. Řada nepochopení však vznikla i v důsledku čistě pozorovacího přístupu, tj. „v téměř středověkém ostychu před prováděním experimentů“ (O. Heinroth).

Experimentální přístup ovšem sám o sobě nestačí – ptáci žijí v úplně jiném smyslovém světě než lidé; proto např. mimikry kukaččích vajec a schopnost hostitelů cizí vejce rozpoznat nelze pochopit bez použití moderních metod, které umožňují objektivně kvantifikovat podobnost vajec parazita a hostitele (spektrofotometrie) a rekonstruovat, co vnímá relevantní pozorovatel, tedy ne člověk, ale pták (perceptuální modelování). Mimikry kukaččích vajec také ilustrují, že některé biologické jevy nelze pochopit bez ne-biologických metod – jak je podobnost vajec kukačky a odpovídajícího hostitele vytvořena, se podařilo odhalit fyzikálně-chemickými metodami (kapalinovou chromatografií). Podobně byl metodami používanými v materiálových vědách (zkouška tvrdosti podle Vickerse) zkoumán mechanismus velké odolnosti kukaččích vajec proti proklouvnutí. Je třeba zdůraznit, že bez teoretického rámce (koevoluční teorie) zůstávají poznatky o kukačce a jejích hostitelích, ať už získané jakýmkoli metodami, jen nesouvislou sbírkou jednotlivostí, které nedávají ucelený smysl. Kukaččí triky (např. rychlé kladení, vytlačovací instinkt mláďat) a hostitelské protitriky (např. agresivita u hnízda, odmítání vajec) totiž vznikly během dlouhých evolučních období, kdy do dalších generací předaly své geny jen kukačky, které dokázaly svého hostitele „přelstít“ a ti hostitelé, kteří dokázali kukaččí lsti „prokousnout“. Přestože dnešní výzkum kukačky, podobně jako jakýkoli jiný ornitologický či biologický výzkum, často používá metody laikům nepřístupné, zůstává velký prostor pro zapojení amatérských ornitologů do poznání fascinujícího života kukačky.